

ישראל גלון

מנהל אגף פרחים והנדסת הצומח,
משרד החקלאות ופיתוח הכפר;
פקיד היערות (לשעבר), משרד
החקלאות ופיתוח הכפר

ענבר אשכנזי

ראש תחום תכנון ומידע, ומנהלת
אגף יער ואילנות בפועל, משרד
החקלאות ופיתוח הכפר

ציטוט מומלץ

גלון י ואשכנזי ע. 2016. חזון היער
העירוני בישראל – עתיד העצים
בעיר. *אקולוגיה וסביבה* 7(3): 240–
241.

טיפול אורתופדי בינבוט בוגר מאפשר את שיקומו | צילום: ישראל גלון

חזון היער העירוני בישראל – עתיד העצים בעיר

נקודת מבט

גיליון סתיו 2016 / כרך 7(3) / קיימות עירונית

13 באוקטובר, 2016

דואג לימים זורע חיטים, הדואג לשנים נוטע עצים, הדואג לדורות מחנך אנשים (יאנוש קורצ'אק)

כמו במדינות המפותחות, גם בישראל רוב האוכלוסייה מצטופפת בערים. לכולנו מוכר המרחב העירוני חדרה-גדרה, המכיל כמעט 75% מאוכלוסיית המדינה. המרחב העירוני בכל העולם מאופיין בצפיפות במגורים ובתשתיות. ציפוף זה גורם לתכסית קשיחה ומרוצפת כמעט כליל של המרחב, שמאופיינת בתופעות אקולוגיות כמו איי חום, בוהק, החזרי קרינה, זיהום אוויר ומחסור בחללים ירוקים.

התועלת שמביאים העצים לסביבה [1, 5, 6]

- לעצים תרומה ניכרת בהפחתת איי החום בערים על-ידי הצללה. עץ מפחית את הטמפרטורה סביבו בשיעור ממוצע של 2–5 מעלות צלזיוס.
- חופת העץ תורמת למיסוך מפני חלקיקים מזהמים הנישאים באוויר, לרבות אבק ותרחיפים נוספים.
- עצים קולטים פחמן דו-חמצני ופולטים חמצן בתהליך ההטמעה, וכך מסייעים לשיפור איכות הסביבה.
- לנוכחותם של עצים השפעה בריאותית מיטיבה, המאריכה את תוחלת החיים ומשפרת את איכותם.
- נוכחותם של עצים הוכחה כמצמצמת תופעות פשיעה, כגון ונדליזם, גרפיטי, השלכת אשפה ואליומות, בשיעור של עד 7%.
- לנוכחותם של עצים השפעה כלכלית מידית על עליית ערכי הנכסים בשיעור של 5–15%.

נוסף על כל אלה, עצים במרחב העירוני מפחיתים רעש, מאפשרים פרטיות, תורמים לחלחול נגר עילי אל שכבת מי התהום, ומשמשים בתי גידול לבעלי חיים ולשיפור המגוון הביולוגי בעיר.

ההשקעה הכלכלית בתכנון, בנטיעות ובתחזוקה של עצים במרחב העירוני רבה, אך שכרה בצדה. יש חשיבות לביצוע פעולות אלה באופן אפקטיבי לאורך זמן ובהתאם למדדים מקצועיים, ולראיית התכנון כחלק מגישה הכוללת טיפול, טיפוח וניהול משאב העצים העירוני (כלומר כלל העצים בעיר) – "היער העירוני".

גורמי המפתח בקידום היער העירוני ברשויות הם גורמי התכנון וההנדסה, יחד עם אגפי שפ"ע ברשויות ובמנהל התכנון יחד עם משרד הפנים, המשרד להגנת הסביבה ומשרד החקלאות. רק פעילות משולבת כזו תוביל לשינוי במעמד העצים בעיר ולקבלת התרומה האפקטיבית מהם.

עקרונות לניהול היער העירוני [1, 3, 5]

ביצוע סקר עצים עירוני – הסקר חיוני להכרת המצאי העומד לרשותנו, להבנתו ולהערכת מצבו.

הכנת תכנית-אב – הטמעת חזון היער העירוני ברשות תסייע בקביעת מדיניות נטיעת עצים בעיר לעשור או יותר, כדי להגיע לרמת הצללה גבוהה מהקיים.

תכנון שלד העצים בעיר – תכנון מקצועי מאפשר לאתר מקומות שניתן לעבות בהם את היער העירוני ולשפרו בהקשר של התנהלות החיים העירוניים, קישוריות טובה לצירי תחבורה ולמוסדות חינוך, תרבות ופנאי [2].

הגדלת נפח בית הגידול (בור הנטיעה) לעצים – מקובל לטעת עצים בבית גידול שנפחו כ-1 מ"ק, אך בבית גידול כזה לא גדלים עצים יציבים ובעלי נוף משמעותי. לצורך נטיעה בת-קיימא יש צורך בנפח בית גידול של 6 מ"ק לפחות. הידע והטכנולוגיות לכך קיימים בארץ.

בחירת שתילי עצים איכותיים במשתלה – למען שיפור מצב העצים בעיר יש לבחור שתילים על פי סטנדרט עץ איכותי שקבע משרד החקלאות, שמעודכן ל-2016, המחייב חמישה מדדי איכות (גובה העץ, קוטר גזעו, גובה הסתעפות הענף הראשון, המרחק בין זרועות השלד וגודל גוש השורשים).

פעולה בהתאם לתכנית טיפול בעצים – תכנית עבודה איכותית לטיפול בעצים, הכוללת את כל מרכיבי הטיפול, כגון השקיה, דישון וגידום, מופיעה במפרט טכני בפרק 41.5 של המפרט הבין-משרדי [4].

תכנית שיקום ושימור עצים בוגרים – חלק גדול מהעצים במרחב העירוני הם עצים ותיקים. איתור העצים הוותיקים שלא תוחזקו כראוי לאורך שנים מאפשר תכנון של טיפולי אורטופדיה או כירורגיה כדי להאריך את חייהם, להקטין סיכונים וליהנות מהתועלת שהם מספקים.

מינוי פקידי יערות עירוניים – יחידת פקיד היערות במשרד החקלאות דואגת להמשיך ולמנות פקידי יערות עירוניים. ברשויות שמונו בהן לאחרונה פקידי יערות עירוניים על-ידי שר החקלאות יש שיפור ביחס לעצים ובהגנה עליהם בשלבי התכנון והפיתוח.

הצטרפות לתכנית חינוכית לשמירה על עצים – למרות השיפור בחקיקה ובאכיפה הנוגעות להגנה על עצים בשנים האחרונות, הדרך הנכונה לשפר את מצבם של העצים בארץ היא **חינוך**. מזה ארבע שנים מקיימת יחידת פקיד היערות מיזם ארצי חינוכי בשם "שומרים על העצים". במסגרת זו פותחו חוברות לימוד להכרת עצים ולטיפול בהם, משחקים וכרזות והוקמו קבוצות של נאמני אילנות. אנו קוראים למערכת החינוך הרשמית והלא-רשמית להצטרף למיזם.

מקורות

1. גלון י, הלר וערן ד. 2013. מדריך עצי הרחוב בישראל. משרד החקלאות.
2. יפה י, הלר א ופרידלנדר ב. 2006. לוח בחירת עצי נוי ודקל. משרד החקלאות.
3. מאיר ס, כהן ליטאני י ויחידת פקיד היערות במשרד החקלאות ופיתוח הכפר. 2015. נטיעות והגנה על עצים במרחב העירוני – מדיניות ועדה מחוזית תל-אביב.
4. מפרט טכני לאחזקת גנים. 2009. משרד הביטחון – ההוצאה לאור.

5. משרד החקלאות ופיתוח הכפר. 2016. עצים בנוף העירוני – מדריך למקבלי החלטות. בית דגן: יחידת פקיד היערות במשרד החקלאות ופיתוח הכפר.

6. עמיר ש ומשגב א. 1992. מדריך לתכנון מערכת עצי רחוב ביישובים עירוניים. המרכז לחקר העיר והאזור, הטכניון.